

Guus Labooy zoekt naar logische antwoorden op de grote geloofsvragen

Redeneren over het mysterie

Gaat het in het geloof vooral om het mysterie? Of kunnen wij met ons verstand God tot op zekere hoogte begrijpen en logische conclusies trekken over bijvoorbeeld Zijn eigenschappen? Dr. Guus Labooy gelooft dat het een het ander niet uitsluit. Je kunt geloofszaken vergaand leren begrijpen, zónder dat het mysterie verdampt.

Door Tjerk de Reus

Dr. Guus Labooy (1959) laat er geen onduidelijkheid over bestaan: „Een gelovige mag *altijd* doorvragen en zoeken naar inzicht, óók als het gaat om ingewikkelde zaken die met het geloof samenhangen.” En dat doet de ‘Utrechtse’ theoloog dan ook met regelmaat. Onlangs bracht hij een boek met theologische opstellen uit, getiteld *Wat God bewoog mens te worden*. Samen met dr. Nico den Bok verzorgde hij de uitgave van dit boek, dat het resultaat is van een recente studiedag over de menswording van God (zie kader). In de verschillende opstellen gaat een reeks theologen de confrontatie aan met geloofsvragen als: welke betekenis heeft de menswording? Zou God ook mens zijn geworden als de zondeval niet had plaatsgevonden? Is menswording van God logisch tegenstrijdig? Was de menswording van Christus bedoeld om straf te dragen en de wraak van God te verduren? Of wilde Hij ons vooral leren wat nederigheid is?

Eerbied voor het empirische

Guus Labooy groeide op zonder geloof of kerk. Hij was een liberaal denkend mens. Hij studeerde rond 1980 geneeskunde aan de Universiteit van Utrecht, toen hij op diverse manieren in aanraking kwam met het christelijk geloof. „Ik raakte erdoor geïntrigeerd, het pakte me. Dat was een heel ingrijpend proces, dat tot een doorbraak kwam toen ik Luther ging lezen”, vertelt Labooy. „Dat was iets geweldigs, het was de ervaring van ‘thuiskomen.’” Labooy wilde eigenlijk meteen theologie gaan studeren, maar christenen in zijn omgeving weerhielden hem daarvan. „Maak eerst je studie geneeskunde af”, zei een hoogleraar theologie tegen hem en Labooy is hem er nog altijd dankbaar voor. „Ik heb van huis uit veel eerbied voor het empirische, voor de feiten, voor resultaten van bijvoorbeeld natuurkundig wetenschappelijk onderzoek. Dat heb ik altijd vastgehouden, juist ook toen ik tot het geloof kwam en me – bij wijze van spreken – van de feiten zou kunnen afkeren om alleen nog maar te geloven. Dat zoiets dreigde, heeft die hoogleraar misschien aangevoeld. Ik ben hoe dan ook dankbaar dat ik die studie geneeskunde heb afgemaakt. Het realisme dat ik in de wetenschap geleerd heb, hield ik zodoende vast in mijn latere ontwikkeling.”

Labooy ging na zijn studie vijf jaar werken als basisarts in de psychiatrie en begon in 1986 aan de zaterdagopleiding theologie. In 1992 was hij gereed en werd hij predikant in het Friese Rinsumageest. In 1998 verhuisde hij naar Hoek van Holland, waar hij predikant werd in de plaatselijke SOW-gemeente. In 2000 promoveerde hij op een theologisch-psychiatrisch proefschrift, waarin enerzijds Labooy's gelovige basishouding en anderzijds een neurobiologisch mensbeeld uit de psychiatrie met elkaar in gesprek zijn. Het is kenmerkend voor Labooy: vanuit een geloofskader de feiten en de logica respecteren.

Pover denken

Labooy heeft veel sympathie voor de evangelicale richting in de theologie. Warmte en innerlijke betrokkenheid kenmerken hem in zijn theologische werk. In zijn bijdrage in het boek *Wat God bewoog mens te worden* zet hij op diepgaande filosofische wijze uiteen dat de menswording van God geen logische tegenstrijdigheid is. Maar aan het slot van zijn bijdrage schrijft hij een voor hem kenmerkende slotconclusie. Zijn doordenking van dit vraagstuk ‘hoopt (...) in dienst van de liefde te staan: aangeraakt door deze afdaling Gods, (...) deze nederige liefde, wil je daar ook over denken om weer tot aanbidding te komen. Pover denken in dienst van nederige liefde’. Zo'n conclusie tekent zijn basishouding, alhoewel ‘pover denken’ voor veel ‘gewone’ lezers een understatement zal zijn. Want *Wat God bewoog mens te worden* is een boek waarin geregeld op een strikte logische, redenerende manier over God gesproken wordt. Het gaat er soms bijna wiskundig aan toe: als God niet zus, dan kan Hij ook niet zo, waaruit volgt dat Hij noodzakelijkerwijs koos voor... enzovoort.

Een vraag die voor de hand ligt: denken deze theologen het geheimenis van het geloof en van Christus' menswording helemaal te kunnen verklaren? Dat is niet het geval, legt Labooy uit: „Het is mijn ervaring dat het nadenken over het mysterie van het geloof dat mysterie juist alleen maar verdiept. Vaak wordt het anders gesteld: met een beroep op het mysterie keert men zich *af* van de doordenking en het stellen van vragen. Dat lijkt gemakkelijk en aansprekend, maar het heeft een keerzijde”. Die keerzijde ziet Labooy om zich heen in de kerk. „Mensen haken af, omdat ze te veel onbegrijpelijke zaken aantreffen en te weinig geloofsverantwoording”, constateert Labooy. „Ik merk het bij mijn catechisanten. Zij stellen allerlei kritische vragen. Bijvoorbeeld als het gaat om wonderen. Kan een wonder wel plaatsvinden? Is dat logisch gezien niet volstrekt onmogelijk?” Labooy vindt dit heel legitieme vragen, waarop goede antwoorden gegeven moeten worden.

Utrechtse School

Zijn aanpak – door analyse geloofszaken verhelderen en rationele vooroordelen tegen geloofsvoorstellingen wegnemen – deelt Labooy met een groep theologen die hun opleiding genoten in Utrecht. Deze zogenaamde ‘Utrechtse School’ deed vooral in de jaren tachtig en negentig van zich spreken. De groep stond bekend om zijn aandacht voor de systematische analyse van geloofsvraagstukken. De betrokken theologen wilden een oude lijn voortzetten: de klassieke theologische traditie. Daarmee duiden zij op de franciscaanse-augustiniaanse academische traditie, die in de elfde eeuw in Europa ontstond. Bepalende ‘namen’ zijn die van Anselmus (twaalfde eeuw) en Duns Scotus (dertienste eeuw).

De oriëntatie op die franciscaanse theologische traditie zegt twee dingen over de Utrechtse. Allereerst willen zij zich niet gewonnen geven aan allerlei moderne theologische gedachtegangen. Dat wij moderne mensen, levend na de Verlichting en in een postmodern getij, allerlei zaken niet meer zouden *kunnen* geloven – dat accepteren deze theologen niet zonder meer. Zij willen de aloude orthodoxe traditie voorzetten. Die is bepalend voor de inhoud van de Utrechtse theologie.

Als het gaat om de aanpak, laten zij zich ook sturen door de middeleeuwen, die de rationele analyse van het geloof erg belangrijk vonden. Hun geschriften bevinden zich veelal op het grensvlak van theologie en filosofie. Is die oriëntatie op de Middeleeuwen in feite niet een vlucht naar ‘vroeger’, toen alles ‘beter’ was? „Beslist niet”, zegt Labooy. „Wij denken inderdaad dat de middeleeuwse theologie verrijkend is voor vandaag. Maar dan ben je helemaal niet ouderwets! Ik heb ontdekt dat het juist heel actueel en verrassend modern is wat de theologen van toen hebben geschreven.”

In een recent nummer van het evangelische theologische tijdschrift *Soteria* betoogde Labooy dat het verrassende van de

middeleeuwse theologen ligt in de combinatie van (filosofisch) denken en gelovige overgave. Labooy schreef: 'Hun filosofie diende de geloofsverantwoording tegenover God, jezelf en de ander en stond niet los van liefdesovergave, vasten en contemplatie. De ervaring dat denken en geloven elkaar bijten is modern, in de middeleeuwen was er wel onderscheid maar geen scheiding. Mogelijk schuilt er in deze harmonie, die niet *exclusief* middeleeuws maar wel *kenmerkend* middeleeuws is, een tegoed voor de huidige evangelische beweging. Zij is immers op zoek naar theologische verdieping? Naar doordenking van dat wat dankzij Hem vurig mag worden geloofd?'

Ondoorgrondelijke God

Dat klinkt allemaal prachtig en zal zonder meer verrijkend kunnen zijn. Maar waar ligt eigenlijk het primaat bij deze theologische methode? Kom je op een gegeven moment niet op het punt dat God moet voldoen aan onze logische maatstaven? Dat is een vraag die zich stellen laat, zeker omdat ergens in het boek *Wat God bewoog mens te worden* geredeneerd wordt: God kan niet een onschuldige straffen, want Hij is maximaal goed. Wat moeten we met zo'n uitdrukking als 'God is maximaal goed' als Gods verborgen weg soms juist helemaal indruist tegen onze opvattingen over rechtvaardigheid? Onze logische begrippen lijken soms stuk te breken op een voor ons ondoorgrondelijke God.

Labooy vindt dat ons menselijke denken – inclusief de logica – in principe niet op gespannen voet staat met het geloof in God. „Er is geen diepe kloof tussen kennis van God uit Zijn Openbaring en 'gewone' kennis. Het zijn eigenlijk eerder twee in elkaar gevouwen handen. In de Middeleeuwen lagen die twee soorten kennis ook dichter tegen elkaar aan. God overtuigt ons vanuit Zijn Openbaring toch echt omdat Hij ons *hart* overtuigt. Iedereen die Christus heeft omarmd, deed dat omdat Christus hem of haar won door... de liefde. Maar dat veronderstelt dat wij aanvoelen wat echte liefde is en wat niet! Wij laten ons, als het goed is, alleen door de schoonste bekoren, alleen door Christus. Pas dán geven wij ons hart. Dat betekent dat wij toch iets weten van wat 'echt goed' is. Tenminste: als we Hem zien weten we: Ja, Hij is het! Dus, al kennen we vanuit onszelf Christus niet, er is wel, bijna een beetje zoals Plato het zei, een zekere herinnering in ons aan wat echt *goed* is. Zoveel dat we Hem kunnen herkennen en Hem in liefde kunnen omarmen.”

Discussie rond Den Heyer

Bladerend in het boek van Labooy en Den Bok valt op dat bijbelteksten vrijwel ontbreken. Is dat niet sowieso een bezwaar bij deze manier van theologie bedrijven? Labooy kan het bezwaar zich wel indenken, maar het gebrek aan bijbelteksten zegt niet zoveel, vindt hij. „Het boek gaat over de menswording van God in Christus. Wij denken en spreken daarover omdat we door de Bijbel ervan overtuigd zijn dat dit werkelijk gebeurd is. Het begint dus allemaal met geloof en verwondering over het feit dat God zo nederig is dat Hij mens werd, aan ons gelijk. Dat is onze basis. Daar hoeven we niet steeds expliciet naar te verwijzen, wij hebben het nu eenmaal over de aard van de menswording en de mogelijke bezwaren die mensen ertegen hebben. Ik denk dat het uiteindelijk mensen aanspreekt als je deze bezwaren serieus neemt, als je naar antwoorden zoekt op vragen die leven bij zowel gelovigen als ongelovigen. In dit boek zullen veel mensen die de moderne discussies rond bijvoorbeeld Den Heyer gevolgd hebben, antwoorden kunnen vinden waar ze hopelijk iets aan hebben, antwoorden die een nieuw (oud!) licht werpen op de belangrijke kernvragen van ons geloof: waarom dat kruis er nu precies stond. Zeker, je zult niemand ervan overtuigen dat Jezus Gods Zoon is door louter logische argumentaties. De Schrift moet gehoord worden, daarin ligt de kracht van Gods Geest. Maar het menselijke denken heeft beslist zijn waarde, als het gehoorzaam wil zijn aan de Openbaring. In samenhang daarmee kan het van groot belang zijn voor vandaag.”

N.a.v. Guus Labooy, Wat God bewoog mens te worden – Gedachten over de incarnatie, onder redactie van Nico den Bok en Guus Labooy, Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer 2003, 240 blz., € 16,50

Dit artikel is verschenen in CV·Koers februari 2004